

תמר שלוי ז"ל, 1931-2012, חברת קיבוץ בארי, ניצולת שואה מהונגריה

ביום ה-19 במרץ 1944 - היום בו פלשו הגרמנים להונגריה, ובאחת הפריכו את תקוות יהודי המדינה, כי מפלתה הקרובה של גרמניה תחסוך מהם את הגורל הנורא של רוב יהודי אירופה - השתבשו ללא תקנה ילדותה וחייה של תמר שלוי, חברת קיבוץ בארי, המוכרת לרבים משנות עבודתה בתנועה ובמפלגה, שהייתה אז בת 13. "באותו בוקר", היא מספרת, "התעורר הכפר הקטן ביה, בו חייתה משפחתי, מרעש טנקים וחיילים גרמניים שהופיעו פתאום. כהרגלנו, יצאתי עם אחותי לתחנת הרכבת, כדי לנסוע לבודפשט הסמוכה - אני ללימודים, והיא לעבודתה. כשהגענו לתחנה, ראינו שוטרים שולפים מהתור יהודי שעמד קצת לפנינו. אחותי אמרה מיד: 'בואי, חוזרים הביתה'. זה היה יום הלימודים האחרון שלי בבית הספר". שלושה שבועות מאוחר יותר, בלילה שלמחרת ליל הסדר, נלקח אביה של תמר (אז נקראה ורה), לאן שנלקח, ועקבותיו נעלמו. היא, אמה ואחותה, נלקחו כמה ימים לאחר מכן, בנפרד מיתר יהודי הכפר, למחנה מעבר מחוץ לבודפשט. למשפחתה של תמר שורשים עמוקים בהונגריה. בית המשפחה בכפר בֵּיה, נבנה בשנת 1868 וסבה, אבי אמה, יצחק (איגנז) גנזל, חי בו כל חייו. חמש בנות ובן נולדו ליצחק ולאשתו, אבל מכולם נשארה רק רוז'י, אמה של תמר, לגור בו, לאחר נישואיה ליעקב (יאנב) ויטנברג, שהגיע מהעיר בודפשט. בבית התגוררו הסבא, ההורים, תמר, ואחותה המבוגרת ממנה, שושנה (אז נקראה מאריצה). בחגים נהגה להתכנס המשפחה הענפה בבית, שאחד מאגפיו שימש חנות מכולת, ממנה התפרנסה המשפחה בכבוד.

עשר משפחות יהודיות גרו בכפר בֵּיה, ועוד בטרם פרצה המלחמה סבלו מגילויי אנטישמיות, אבל "נסבלים". עם פרוץ המלחמה, ובשנים שקדמו לפלישת הגרמנים להונגריה, הלכו וגברו ההתנכלויות, עד שהפכו, בחסות השלטונות, לתופעה קבועה. בשנת 1943 פשטה המשפחה רגל, בעקבות האיסור לקנות מיהודים, החנות והבית נמכרו, והמשפחה (ללא הסבא, שנפטר שנתיים קודם), עברה להתגורר בדירת שני חדרים בבית אחר בכפר. אביה של תמר, שהיה איש העולם הגדול, קומוניסט מובהק, וחבר בצבא האדום של בֵּיה קון - הקומוניסט שעלה לשלטון ב-1919, ושרד בו למשך 133 ימים - נרשם לימים בפנקס השחור של השלטונות, עובדה שבזכותה, בין היתר, ישרדו האחיות את המלחמה.

בסוף מרץ 1944, נלקחו תמר ושושנה, יחד עם אמן, למחנה המעבר קישטרצ'ה שליד בודפשט. כעבור כמה שבועות הורשו כל הילדים, מגיל 16 ומטה, לעבור ל"בית הילדים היהודי" בבודפשט. "למרות שלא רציתי, שכנעו אותי ללכת", מספרת תמר. אחותה נשארה עם אמה במחנה המעבר. "שנים מאוחר יותר, בעת משפט אייכמן, התברר לי כי ההסדר הזה היה אחד ההסכמים שנחתמו בין אייכמן לקסטנר. בתחילה עוד היה לנו קשר עם מחנה המעבר, אבל בהמשך הוא נפסק, ובחודש יולי הגיעה דודתי איירין, אחות אמי, ולקחת אותי לביתה, שכמו בתים אחרים, סומן ואושר למגורי יהודים. אוכל היה בקיצוב, ומידי פעם נעשו אקציות, ונלקחו אל הלא נודע עוד ועוד בחורים ובחורות צעירים. בינתיים אחותי ואמי הועברו לאושוויץ, ברכבת האחרונה מהונגריה, שנעצרה בגבול והוחזרה למחנה, בניסיונם של ההונגרים להתנער מהגרמנים ומהמלחמה. אלא שהגרמנים לא ויתרו, ובו בלילה שהרכבת הוחזרה למחנה, היא שבה ונשלחה הישר לאושוויץ. בבית הדודה היינו עד ל-15 באוקטובר, 1944. יום לפני כן הודיעו ברדיו כי הונגריה פורשת מהמלחמה. זו הייתה החלטה של המנהיג הורטי, שביקש לחבור לצבא האדום המתקרב, כשכבר היה ברור שגרמניה מפסידה במלחמה. אבל ארבע שעות מאוחר יותר התברר שהשמחה הייתה מוקדמת. פרנץ סְלֵשִי, מנהיג מפלגת 'צלב החץ' הפשיסטית, תפס את השלטון, ונרתם במרץ להשלים את משימת השמדת היהודים. כבר למחרת הצטוו היהודים להתרכז בגטו, באזור שנתחם סביב בית הכנסת הגדול. הובלנו לגטו עם כל הפקאלך, והצפיפות הייתה רבה. לכל דירה נדחסו עשרות אנשים. הייתי

בדירה אחת עם הדודה, ועם עוד דוד ובנו, פטר, הצעיר ממני בשנתיים. בקומות העליונות בבנין גרו כמה דודות נוספות מצד אבי, ומידי פעם הייתי עולה למעלה, כדי לראות את המטוסים שמפציצים ללא הפסקה את העיר. פעם אחת, כשהלכתי ברחוב, נפלה פצצה ממש לידי, והעיפה אותי למרחק של כמה מטרים, אבל לא נפגעתי. שבעה שבועות היינו בגטו, שבעה שבועות בלי להתקלח או להחליף בגדים, עם מעט מאוד אוכל, בתנאים תת אנושיים ובפחד מתמיד".

בשלב זה נותרו מכל יהודי הונגריה רק יהודי בודפשט, וגם הם הלכו והתמעטו כתוצאה ממחלות, רעב, רציחות, התאבדויות, או הפצצות. "בראשית ינואר 1945 הגיע הצבא הרוסי ושיחרר אותנו מהסיוט", ממשיכה תמר, "אך התלאות לא תמו. חזרנו לבית הדודה, לתקופת הרעב הגדול. היינו משוחררים, ללא הפצצות ואימת הגרמנים, אך רעבים לפת לחם, וקופאים בקור האירופי של ינואר 1945. הייתי אמורה לצאת עם בן הדוד להשיג אוכל ועצים להסקה, אלא שהדוד נפטר בתקופה זו, ורק כעבור שבועיים מצאנו מישהו שיבוא לקחת אותו לקבורה. במרץ המצב השתפר במקצת. אחותי חזרה מאושוויץ, וסיפרה שאמא כבר לא תחזור - כמה שבועות אחרי שהגיעה למחנה ההשמדה, חלתה, ובאחת האקציות נלקחה לתאי הגזים. ערכנו ביקור קצר בכפר, וכשהבנו שאין לנו מה לחפש שם יותר, נסעה אחותי לעיר סְגֵד שבדרום הונגריה, ואני, כמו ילדים יהודים אחרים, נלקחתי לחווה, להתאושש. משם הגעתי למחנה של תנועת נוער, שבו התחילו להחזיר לנו צלם אנוש ולקרוב אותנו לציונות. לילה אחד, אחרי תקופה נוספת בבית מרפא בגרמניה, הובלנו לנמל מרסי בצרפת, ומשם, באוניה שמפוליון, הפלגנו לארץ ישראל. במרץ 1946, אחרי שנתיים של תלאות ומאבק הישרדות קשה, הגעתי לארצי ולביתי החדשים. מעשר המשפחות היהודיות בכפר הולדתי, בְּיָה, נותרנו אחותי, אני, ואישה אחת, שהייתה עם אחותי באושוויץ, עבדה שם במרפאה, והתייחסה לאסירים היהודים בצורה קשה. אבא שלנו, הקומוניסט, שבזכותו נלקחנו בנפרד מיתר המשפחות בכפר, קסטנר וההסכמים שלו, הדודות שלי, וטונות של מזל, עזרו לי לשרוד כנגד כל הסיכויים".

"לא רק שהם לא הצליחו במשימתם להשמיד אותי, אלא גם הקמתי, יחד עם אחותי, חמולה ענקית בישראל, ובעיקר בבארי", אמרה תמר. שהלכה לעולמה בגיל 81. לתמר שלושה ילדים, 11 נכדים, ו-11 נינים. לאחותה שושנה, שהלכה לעולמה בשנת 2016 בגיל 91 והייתה לשורדת האחרונה מיהודי הכפר ביה, שני ילדים, חמישה נכדים, ו-13 נינים. יהי זכרן ברוך

תמר שלוי 1931-2012, נולדה בהונגריה, נפטרה בקיבוץ בארי, ישראל

רוז'י אמא של תמר בחולצה שחורה בפתח החנות המשפחתית בכפר ביה בהונגריה

תמר בילדותה: תמונה כיתית מהכפר ביה בהונגריה, 1938. תמר עומדת משמאל ומעל למורה, בשמלה לבנה

תמר שלי מימין עם אחותה שושנה

תמר במרכז החמולה המשפחתית

